

8. augustam. *H.M.* testaments ar Jelgavas tiesas 2003. gada 15. janvāra spriedumu atzīts par stājušos likumīgā spēkā.

Ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (turpmāk – VSAA) Jelgavas filiāles 2003. gada 17. februāra lēmumu Nr. 1415 atteikts izmaksāt *R.R.* mirušā *H.M.* līdz nāves dienai nesaņemto pensiju. Izskatot *R.R.* sūdzību, ar VSAA 2004. gada 10. janvāra lēmumu Nr. 11 VSAA Jelgavas filiāles 2003. gada 17. februāra lēmums Nr. 1415 atstāts spēkā.

Lēmumā konstatēts, ka *R.R.* nav radniecības ar *H.M.*, un Jelgavas tiesas 2003. gada 15. janvāra spriedumā netika izšķirts jautājums par nesaņemtās pensijas izmaksāšanu mantiniekiem. Atteikums piešķirt neizmaksāto pensiju pamatots ar likuma „Par valsts pensijām” 37. panta pirmo daļu, kas noteic, ka izmaksai aprēķinātās pensijas summas, kas nav izmaksātas līdz pensionāra nāvei, ir tiesības saņemt pensijas saņēmēja laulātajam un visiem pirmās un otrās pakāpes radniekiem. Konkrētajā gadījumā konstatējama pretruna starp likuma „Par valsts pensijām” 37. panta pirmo daļu un Civillikuma 382. pantu, kas noteic, ka mantojums ir kopība, kurā ietilpst visa kustamā un nekustamā manta, kā arī citiem atdodamās tiesības un saistības, kas mirušam vai par mirušu izsludinātam piederējušas viņa patiesās vai tiesiski pieņemamās nāves laikā. Izmantojot likuma „Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību” 8. panta trešajā daļā un Ministru kabineta 1995. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 154 „Administratīvo aktu procesa noteikumi” 12. punktā noteikto kolīziju risināšanas metodi, attiecībā uz *R.R.* piemērojama likuma „Par valsts pensijām” 37. panta pirmā daļa kā speciālā tiesību norma. Līdz ar to atteikums *R.R.* izmaksāt *H.M.* aprēķināto un neizmaksāto pensiju ir pamatots.

[2] 2004. gada 13. februārī *R.R.* iesniedza pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā, lūdzot atcelt VSAA 2004. gada 10. janvāra lēmumu Nr. 11, uzlikt par pienākumu VSAA atcelt VSAA Jelgavas filiāles 2003. gada 17. februāra lēmumu Nr. 1415, uzsākot administratīvo procesu no jauna, un izmaksāt pieteicējai kā *H.M.* testamentārajai mantiniecei mantojuma atstājējam līdz nāves dienai neizmaksāto pensiju. Pieteikums pamatots ar to, ka mantojuma atstājēja dzīves laikā aprēķinātā valsts pensija ir pensijas saņēmēja īpašums, tātad to var izmantot arī testamentārais mantinieks, un likuma „Par valsts pensijām” 37. panta pirmā daļa nav piemērojama.

[3] Ar Administratīvās rajona tiesas 2004. gada 26. maija spriedumu pieteicējas pieteikums apmierināts daļā par VSAA 2004. gada 10. janvāra lēmuma Nr. 11 atcelšanu un VSAA uzdots pieņemt administratīvo aktu par pieteicējai izmaksājamo *H.M.* nesaņemto pensiju par laiku no 2002. gada 1. jūlija līdz 8. augustam. Tiesvedība pieteikuma daļā par pienākuma uzlikšanu VSAA atcelt VSAA Jelgavas filiāles 2003. gada 17. februāra lēmumu Nr. 1415 izbeigta.

[4] Izskatot lietu apelācijas kārtībā sakarā ar VSAA apelācijas sūdzību, Administratīvā apgabaltiesa ar 2005. gada 4. aprīļa spriedumu pieteicējas pieteikumu noraidīja. Spriedums pamatots ar tālāk minētajiem argumentiem.

[4.1] Likuma „Par valsts pensijām” 37. panta pirmā daļa noteic, ka izmaksai aprēķinātās pensijas summas, kas nav izmaksātas līdz pensionāra nāvei, ir tiesības saņemt pensijas saņēmēja laulātajam un visiem pirmās un otrās pakāpes radniekiem. Lietā nav strīda par to, ka pieteicēja nav ne *H.M.* laulātā, ne pirmās vai otrās pakāpes radniece.

[4.2] Nav pamatots pieteicējas uzskats, ka neizmaksātā pensija viņai pienākas kā *H.M.* mantniecei. Attiecībā uz kārtību, kādā tiek izmaksāta aprēķinātā valsts pensija, likuma „Par valsts pensijām” 37. panta pirmā daļa attiecībā pret Civillikuma regulējumu atzīstama par speciālo tiesību normu, kas jāpiemēro arī attiecībā uz pieteicēju. Civillikuma normas par mantojuma nodibināšanu un personu loku, kurām ir tiesības uz mantojumu, jāpiemēro tiktāl, ciktāl šo personu loku neierobežo likuma „Par valsts pensijām” normas.

[4.3] Sociālās apdrošināšanas pamatprincipi paredz: solidaritāti starp sociālās apdrošināšanas iemaksu veicējiem un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmējiem un sociālās apdrošināšanas līdzekļu izmantošanu tikai sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem saskaņā ar likumu. Savukārt atbilstoši likuma „Par valsts pensijām” 2. pantam šā likuma uzdevums ir noteikt uz apdrošināšanas iemaksām balstītas valsts obligātās pensiju apdrošināšanas sistēmas principus un kārtību, kādā valsts sociālās apdrošināšanas pensiju nodrošina vecuma, invaliditātes un apgādnieka zaudējuma gadījumā.

[4.4] Par pamatotu atzīstams VSAA apelācijas sūdzībā izteiktais arguments, ka Jelgavas tiesas 2003. gada 15. janvāra spriedums garantē pieteicējas privāto, nevis publisko tiesību īstenošanu. Līdz ar to pieteicējai nav ierobežotas tiesības saņemt *H.M.* mantojumu, taču viņa neietilpst to personu lokā, kurām saskaņā ar speciālo

tiesību normu ir tiesības saņemt līdz pensionāra nāvei aprēķināto, bet neizmaksāto valsts pensiju.

[4.5] VSAA, izdodot pārsūdzēto lēmumu, ir ievērojusi tiesiskuma un likuma atrunas principu.

[5] Par minēto spriedumu pieteicēja iesniegusi kasācijas sūdzību. Kasācijas sūdzība pamatota ar to, ka Administratīvā apgabaltiesa nepareizi interpretējusi likuma „Par valsts pensijām” 37. panta pirmo daļu. Līdz pensionāra nāves brīdim ar VSAA lēmumu piešķirtā pensija ir mantojuma atstājēja īpašums, uz ko pieteicējai ir tiesības. Pretējā gadījumā likuma „Par valsts pensijām” 37. panta pirmā daļa ierobežo Satversmes 105. pantā pieteicējai noteiktās tiesības uz īpašumu.

[6] Tiesas sēdē pieteicēja uzturēja kasācijas sūdzību pēc tajā norādītajiem motīviem.

VSAA pārstāve kasācijas sūdzību neatzina un paskaidroja, ka pensijas tiesības kā publiskas tiesības neietilpst mantojuma sastāvā. Likumdevējs izņēmuma kārtā ir piešķīris tiesības laulātajam un tuvākajiem radiniekiem pēc pensionāra nāves saņemt aprēķināto pensiju. Ja nav laulātā un tuvu radnieku, pensija paliek budžetā.

Motīvu daļa

[7] Pieteicējas kasācijas sūdzība balstīta uz viedokli, ka pensionāram aprēķinātā, bet līdz viņa nāvei neizmaksātā pensijas summa ietilpst mantojumā. Tāpēc Administratīvo lietu departamenta ieskatā vispirms ir noskaidrojams, vai konkrētais gadījums ir saistāms ar mantojuma tiesībām.

[7.1] Civillikuma 382. pants noteic, ka „mantojums ir kopība, kurā ietilpst visa kustamā un nekustamā manta, kā arī citiem atdodamās tiesības, kas mirušam vai par mirušo izsludinātam piederējušas viņa patiesās vai tiesiski pieņemamās nāves laikā. Šajā ziņā mirušo vai par mirušo izsludināto sauc par mantojuma atstājēju”. Tādējādi mantojuma masā ietilpst citiem atdodamās tiesības. No VSAA paskaidrojumiem izriet, ka tiesības uz pensiju nav mantojamas. Ņemot vērā, ka Administratīvā apgabaltiesa savus apsvērumus ir pamatojusi ar sociālo tiesību pamatprincipiem (solidaritāte un sociālās apdrošināšanas līdzekļu izmantošanu tikai sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem saskaņā ar likumu), Administratīvo lietu departaments

pieļauj, ka arī Administratīvā apgabaltiesa ir vadījusies no tā, ka konkrētajā lietā nav piemērojamas mantojuma tiesības.

Administratīvo lietu departaments uzskata, ka šajā sakarā ir jāinterpretē jēdziens „citiem atdodamās tiesības”. Administratīvo lietu departaments pievienojas juridiskajā literatūrā izteiktajam viedoklim, ka mantojuma kopībā neietilpst tās tiesības, kurām piemīt ar mantojuma atstājēju saistīts personisks raksturs un kuras izbeidzas ar mantojuma atstājēja nāvi, piemēram, uzturlīdzekļu došanas tiesības un pienākums, dzīvojamās telpas īres tiesības, atlīdzība par mantojuma atstājēja veselībai nodarīto kaitējumu, izņemot summas, kuras mantojuma atstājējs nav saņēmis līdz nāves dienai, pilnvarojuma tiesība, autorība u.c. (sk. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības (382.-840. p.). Sast. R.Krauze, Z.Gencs. Rīga, 1997, 12. lpp.).

Tiesības uz pensiju ir sociālās tiesības, kas izriet no personas sociālās apdrošināšanas fakta. Tādēļ tās ir nepārprotami saistītas ar mantojuma atstājēja personu un mantiniekiem nav tiesības prasīt, lai pēc mantojuma atstājēja nāves viņiem turpinātu aprēķināt un izmaksāt pensiju. Taču Administratīvo lietu departamenta ieskatā nošķirams ir jautājums par to pensiju, kura ir aprēķināta, bet nav izmaksāta pensionāra dzīves laikā. Tas jau ir individualizēts maksājums un līdz pat nāves brīdim pensionāram ir tiesības prasīt tās izmaksu. Līdz ar to ir apsverams jautājums, vai šīs prasījuma tiesības ir citiem atdodamas, proti, vai tās ietilpst mantojuma kopībā vai arī tām piemērojams sociālās apdrošināšanas princips, kas paredz sociālās apdrošināšanas līdzekļu izmantošanu tikai sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem. Lai izlemtu šo jautājumu, jāanalizē sociālās apdrošināšanas tiesību būtība plašāk.

[7.2] Saskaņā ar likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu” 3. pantu „sociālā apdrošināšana ir pasākumu kopums, ko organizē valsts, lai apdrošinātu personas [...] risku zaudēt darba ienākumu sakarā ar sociāli apdrošinātās personas [...], vecumu, [...] kā arī papildu izdevumiem sakarā ar sociāli apdrošinātās personas vai tās apgādībā esošās personas nāvi”. No šīs normas izriet, ka uz personas dzīves laikā izdarīto sociālās apdrošināšanas iemaksu pamata noteiktās vecuma pensijas mērķis ir nodrošināt attiecīgās personas iztiku laikā, kad tai vairs nav darba ienākumu. Pensija saskaņā ar likuma „Par valsts pensijām” 30. pantu tiek piešķirta uz mūžu un tādējādi nodrošina pensionāram attiecīgu dzīves līmeni līdz mūža galam. Ja pensionārs kaut kādu iemeslu dēļ aprēķināto pensiju nav saņēmis, tad Administratīvo lietu departamenta ieskatā viņš un viņa ģimene ir dzīvojuši no iekrājumiem vai

aizņēmumiem. Jebkurā gadījumā pensionāra uzturēšanai nav izmantoti sociālās apdrošināšanas sistēmā šim nolūkam paredzētie un individualizētie līdzekļi.

[7.3] Saskaņā ar likuma „Par valsts pensijām” 32. pantu, kurā regulēta valsts pensiju izmaksas kārtība, valsts pensijas izmaksājamas katru mēnesi. Valsts pensija pēc pensijas saņēmēja pieprasījuma pārskaitāma viņa norādītajā Latvijas Republikas kredītiestādes vai pasta norēķinu sistēmas (PNS) kontā, izmaksājama pakalpojuma sniedzēja noteiktajā izmaksas vietā vai piegādājama pensijas saņēmēja dzīvesvietā. Pensijas saņēmējs var pilnvarot citu personu saņemt pensiju. Tādējādi, ja pensija ik mēnesi tiek ieskaitīta pensionāra kontā kredītiestādē vai pasta norēķinu sistēmā, pensionāra nāves gadījumā viņa ģimenes locekļiem vai mantiniekiem nav šķēršļu šo naudu saņemt pēc attiecīgu formalitāšu nokārtošanas. Turpretī šāda iespēja mantiniekiem nerastos, ja pensionārs ir izvēlējis saņemt pensiju noteiktā izmaksas vietā vai ar piegādi savā dzīvesvietā, bet kādu laiku pirms nāves ir atradies slimnīcā vai, piemēram, uzturējies pie bērniem vai citiem tuviniekiem un nav saņēmis aprēķināto pensiju. Administratīvo lietu departamenta ieskatā tiesību normu nevar interpretēt tādējādi, ka atkarībā no tā, kādu pensijas izmaksas veidu ir izvēlējis pensionārs, pensionāram aprēķinātā neizmaksātā pensija ietilpst mantojuma kopībā vai neietilpst.

Ņemot vērā to, ka vecuma pensija ir piešķirta uz mūžu un katru mēnesi izmaksājamā summa tiek individualizēta, pats pensionārs un viņa mantinieki var rēķināties ar to, ka šī summa būs pieejama. Līdz ar to Administratīvo lietu departamenta ieskatā tiesības saņemt pensionāram aprēķināto un neizmaksāto pensiju (prasījuma tiesību) var nodot citai personai un aprēķinātās neizmaksātās pensijas prasījuma tiesība ieskaitāma mantojuma kopībā (līdzīgi, kā civiltiesību speciālistu izpratnē ar mantojuma atstājēja nāvi neizbeidzas prasījuma tiesība uz atlīdzību par mantojuma atstājēja veselībai nodarīto kaitējumu, ja šī saistība nav izpildīta līdz viņa nāves brīdim).

[8] Saskaņā ar likuma „Par valsts pensijām” 37. panta pirmo daļu ”izmaksai aprēķinātās pensijas summas, kas nav izmaksātas līdz pensionāra nāvei, ir tiesības saņemt pensijas saņēmēja laulātajam un visiem pirmās un otrās pakāpes radniekiem”. VSAA ieskatā, ņemot vērā, ka pensiju tiesības nav mantojamas un neizmaksātā aprēķinātā pensija tādēļ būtu atstājama budžetā, likumdevējs ir pieļāvis iespēju pensionāra tuviniekiem saņemt pensionāram aprēķināto pensiju, izsmēloši uzskaitot

tos minētajā tiesību normā. Administratīvā apgabaltiesa, atzīstot par speciālo tiesību normu likuma „Par valsts pensijām” 37. pantu, vienlaikus atzinusi, ka Civillikuma normas par mantojuma nodibināšanu un personu loku, kurām ir tiesības uz mantojumu, jāpiemēro tiktāl, ciktāl šo personu loku neierobežo likuma „Par valsts pensijām” normas. Konstatējot, ka pieteicēja neietilpst minētajā tiesību normā norādīto personu lokā un atzīstot par pamatotu VSAA pieņemto lēmumu, Administratīvā apgabaltiesa pēc būtības ir piekritusi tam, kā VSAA interpretē likuma „Par valsts pensijām” 37. pantu.

Administratīvo lietu departaments piekrīt, ka salīdzinājumā ar Civillikuma normām, kas regulē mantošanas tiesības, likuma „Par valsts pensijām” 37. pants uzskatāms par speciālo normu. Taču šī norma ir speciālā attiecībā uz mantošanas kārtību, bet tā nekādā veidā neregulē to, vai prasījuma tiesība uz pensionāram neizmaksāto pensiju ietilpst mantojuma kopībā vai neietilpst.

Likuma „Par valsts pensijām” 37. pantā ir norādītas personas, kas saskaņā ar Civillikuma normām, kuras regulē likumisko mantošanu, ir pirmās vai otrās šķiras mantinieki vai manto kopā ar tiem. Parasti minētās personas ir ģimenes locekļi vai personas, kurām ir juridisks vai morāls pienākums uzturēt un atbalstīt savu tuvinieku. Administratīvo lietu departamenta ieskatā šīs normas mērķis ir radīt apstākļus, lai personas, kuru materiālo stāvokli varēja ietekmēt pensionāra nāve, bez formalitātēm, kādas prasa mantojuma lietas kārošana, nekavējoties varētu saņemt pensionāram aprēķināto, bet neizmaksāto pensiju. Un tikai tad, ja šādu tuvinieku nav vai tie atsakās saņemt neizmaksāto pensiju, prasījuma tiesību var izmantot citi likumiskie vai testamentārie mantinieki. Līdz ar to par nepamatotu atzīstams Administratīvās apgabaltiesas secinājums, ka likuma „Par valsts pensijām” 37. pantā pensionāra tuviniekiem noteiktā priekšrocība liedz testamentārajai mantiniecei izmantot mantojuma kopībā ietilpstošo prasījuma tiesību.

Ņemot vērā, ka Administratīvā apgabaltiesa nav pareizi interpretējusi tiesību normu, spriedums nav atzīstams par tiesisku un ir atceļams, nosūtot lietu jaunai izskatīšanai.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348. panta 2. punktu, 346. pantu
Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a:

Administratīvās apgabaltiesas 2005. gada 4. aprīļa spriedumu atcelt un lietu
nosūtīt jaunai izskatīšanai Administratīvajai apgabaltiesai.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja	senatore	I.Skultāne
	senatore	V.Krūmiņa
	senatore	G.Višņakova